

26. januar 2006

Bilag om Globalisering, konkurrenceevne og konkurrencekraft¹

Notatet diskuterer sammenhængen mellem den traditionelle opførelse af begrebet lønkonkurrenceevne og begrebet konkurrencekraft, som i Globaliseringsrådets arbejde anvendes om rammevilkårene for holdbar økonomisk vækst på længere sigt.

Lønkonkurrenceevnen opgøres traditionelt som lønomkostningerne i de udlandskonkurrerende erhverv relativt til samhandelslandene og korrigeret for forskelle i produktiviteten. Dette mål benævnes de relative enhedslønomkostninger.

Udviklingen i lønkonkurrenceevnen afhænger især af konjunktursituationen og evnen til at sikre en stabil økonomisk udvikling uden overophedning eller dybe lavkonjunkturer. Overophedning er resultatet af, at økonomien i en periode vokser hurtigere end de underliggende muligheder for øget produktivitet og vækst. De deraf afledte løn- og prisstigninger vil forringe lønkonkurrenceevnen og medføre tab af markedsandele, hvilket forstærker dybden og varigheden af den efterfølgende lavkonjunktur. Langvarige og/eller dybe lavkonjunkturer presser omvendt løn- og prisstigningstakten ned, hvilket forbedrer lønkonkurrenceevnen. En sådan forbedring kan være en nødvendig forudsætning for fornyet vækst, men er altså en konsekvens af en svag økonomi og afspejler således historiske svagheder snarere end en styrkeposition.

Lønkonkurrenceevnen er således en konjunkturmæssig tilpasningsmekanisme. På længere sigt sikrer økonomiens tilpasningsmekanismer, at reallønnen under alle omstændigheder følger produktivitetsudviklingen. Det er derfor ikke muligt at sikre varige forbedringer af lønkonkurrenceevnen, og det vil heller ikke være ønskeligt, da forudsætningerne herfor – dvs. forudsætningerne for at lønudviklingen kan presses langt ned – vil være en længerevarende periode med lav økonomisk vækst og høj arbejdsløshed.

Konkurrencekraften, som begrebet anvendes i Globaliseringsrådets arbejde, kan ikke på samme måde gøres op i en enkelt indikator, men er helheden af rammevilkår, som muliggør holdbar økonomisk vækst på længere sigt. Konkurrencekraften er evnen til at øge levestandarden på længere sigt, uden der opstår økonomiske ubalancer, herunder at lønstigninger sker på bekostning af uholdbare tab af markedsandele.

Konkurrencekraften styrkes bl.a. ved fortsat at drage fordel af globaliseringen og den teknologiske udvikling samt at sikre et fleksibelt arbejdsmarked og en fortsat udbygning af arbejdsstyrkens kvalifikationer. En central konklusion er også, at konkurrencekraften kan forbedres ved, at de enkelte virksomheder og sektorer udfordres gennem konkurrence fra både udlandet og andre, herunder nye, danske virksomheder. Mens enkeltvirksomheder kan og bør stræbe efter at vinde markedsandele fra hinanden, er væksten i et land som helhed ikke et nulsums-spil i forhold til andre lande.

---

¹ Dette bilag er udarbejdet af Sekretariatet for ministerudvalget for Danmark i den globale økonomi. Bilaget er sendt til Globaliseringsrådet som faktuel baggrund for rådets drøftelser. Globaliseringsrådet kan ikke tages til indtægt for bilaget.

En god og forbedret konkurrencekraft, dvs. evnen til at skabe holdbar langsigtet vækst, vil hverken på kort eller længere sigt kunne måles som forbedringer af den traditionelle lønkonkurrenceevne.

1. Virksomheder og samfund

For den enkelte virksomhed er dagligdagen i høj grad en rivalisering med andre (ofte udenlandske) virksomheder om afsætning, markedsandele og fortjeneste. Den enkelte virksomheds evne til at konkurrere handler i høj grad om at kunne afsætte produktionen til en konkurrencedygtig pris.

En god konkurrenceevne vil for den enkelte virksomhed vise sig ved høj indtjening og ofte fremgang i produktion og beskæftigelse i forhold til konkurrenterne gennem fortsatte nyinvesteringer. Modsat vil en virksomhed med ringe konkurrenceevne have utilfredsstillende indtjening, hvilket kan tvinge virksomheden til indskrænkninger i produktion og beskæftigelse.

En vedvarende svag konkurrenceevne vil på sigt føre til virksomhedens fallit, og virksomheden vil således ophøre med at eksistere. Det er derfor problematisk for en virksomhed, hvis konkurrenterne vedvarende er mere effektive.

For samfundet under ét er situationen en anden. Lande ophører ikke med at eksistere. Landets ressourcer, først og fremmest arbejdskraft og viden, kan, når virksomheder lukker eller indskrænker, anvendes i mere effektiv produktion i nye eller ekspanderende virksomheder, hvor frugten af indsatsen kan være større. Det øger produktionen for givne ressourcer og dermed velstanden. I en markedsøkonomi effektiviseres produktionen således løbende, bl.a. i kraft af at de mest effektive virksomheder skilles ud fra de mindre effektive, mens produktionsmikset afspejler den faktiske sammensætning af efterspørgslen.

Tilpasningsomkostningerne ved disse mekanismer er mindst mulige i en økonomi, hvor arbejdsmarkedet er fleksibelt, hvor der ikke er barrierer for opstart af ny produktion, og hvor omstillingsevnen hos medarbejdere og kapitalmarkeder er stor.

Konkurrencen fra udenlandske virksomheder øger danske virksomheders tilskyndelse til at udnytte eksisterende ressourcer mere effektivt og anvende ny og mere konkurrencedygtig teknologi. Tilsvarende øges produktion og velstand i Danmark, når danske virksomheder er i indbyrdes konkurrence om at sælge de bedste produkter til den billigste pris.

Danske forbrugeres købekraft øges umiddelbart, når billigere produkter eller produkter af højere kvalitet bliver udbudt af mere effektive udenlandske og indenlandske virksomheder. Tilsvarende opnår indenlandske virksomheder adgang til fx billigere eller bedre halvfabrikata til produktionen. Sammenholdt med spredning af viden og teknologi gennem samspillet med udlandet er det blandt de afgørende grunde til, at det er gavnligt for Danmark at handle med udlandet, og at Danmark fortsat skal tage del i globaliseringsprocessen.

Danmark bliver som nation således rigere i absolut forstand, når udlandet bliver dygtigere til at producere. Lande er ikke i konkurrence med hinanden på samme måde som virksomheder. Den økonomiske vækst i lande drives ikke ved at vinde markedsandele fra andre lande, hvilket også ses ved, at eksport og import – når der ses bort fra konjunktur-

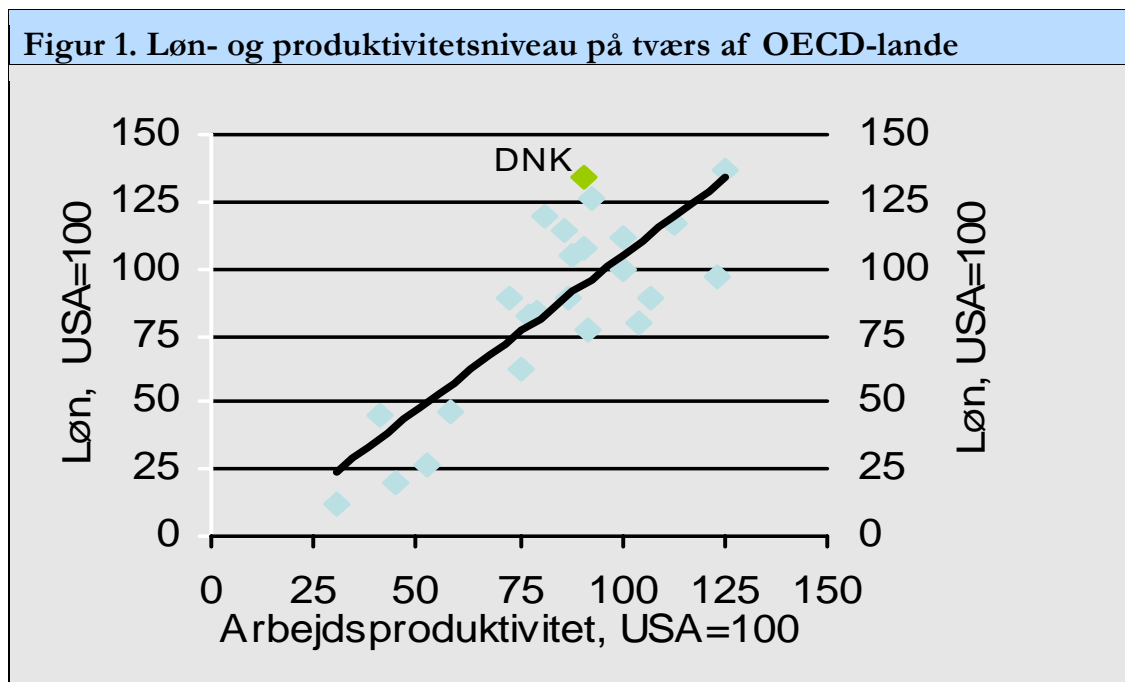
mæssige og strukturelle opsparingsproblemer – i hvert land for sig stort set vokser parallelt over tid. Med andre ord er bidraget til den økonomiske vækst fra ændringer i nettoeksporten omtrent neutralt på længere sigt.

Der kan imidlertid være en vis konkurrence mellem lande om vigtige produktionsfaktorer, først og fremmest veluddannet arbejdskraft. Den faktiske mobilitet af arbejdskraften på tværs af lande er væsentlig mindre end mobiliteten af produkter og kapital, men kan blive en af de faktorer, der får betydning for den langsigtede konkurrencekraft.

2. Den traditionelt opgjorte lønkonkurrenceevne

Traditionelt er vurderingen af udviklingen i konkurrenceevnen for virksomhederne under ét på kort sigt baseret på den såkaldte lønkonkurrenceevne. Lønkonkurrenceevnen udtrykker lønomkostningerne i de udlandskonkurrerende erhverv i Danmark i forhold til samhandelspartnere målt i samme valuta.² Dette mål korrigeres ofte for produktiviteten i Danmark relativt til udlandet. Dermed fås et mål for de såkaldte relative enhedslønomkostninger.

Produktiviteten måler produktionen pr. arbejdstime. På længere sigt vokser reallønnen i takt med produktiviteten, jf. figur 1. Vokser produktiviteten i et land fx. hurtigere end realløningerne i en periode, øges virksomhedernes indtjening, og produktion i landet bliver mere rentabel, hvilket tiltrækker yderligere aktivitet og beskæftigelse. Begge dele presser lønnen op, hvilket sikrer, at reallønnen på længere sigt afspejler de beskæftigedes produktivitet.

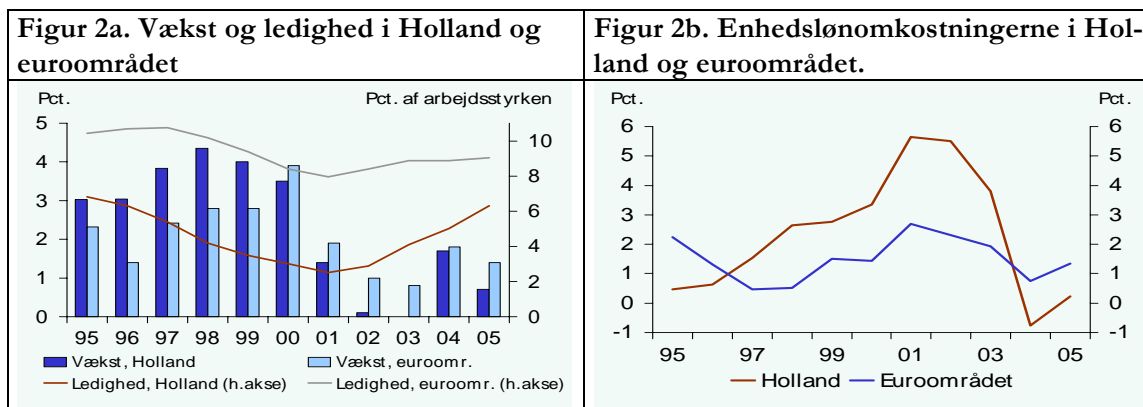
Anm.: Gennemsnitlig timeløn for årene 2002 og 2003 samt købekraftskorrigeret BNP pr. arbejdstime for 2004. USA er valgt som reference, og niveauerne er skaleret således, at USA har værdien 100. Kilde: OECD Productivity Database, Bureau of Labour Statistics og egne beregninger.

² Lønninger er den væsentligste produktionsomkostning. Konkurrenceevnen påvirkes desuden af energipriser og af realrenten (efter skat) gennem virksomhedernes kapitalomkostninger.

Et konkret eksempel på denne tilpasningsproces er Kina, hvor produktiviteten er steget kraftigt de senere år, bl.a. som følge af betydelige investeringer i produktionsapparatet. Det er med til at presse lønningerne op. Kinas vækst skyldes således primært stigende lønninger i takt med den stigende produktivitet, hvilket har øget forbrug og investeringer tilsvarende. Kinas kraftigt voksende samhandel med udlandet – og de direkte investeringer i Kina – er afgørende forudsætninger for, at denne vækst kan finde sted. Men mekanismen sker gennem overførsel af teknologi og viden samt kraftig vækst i den indenlandske efterspørgsel, og ikke gennem et stadigt voksende overskud på Kinas betalingsbalance.

Bevægelserne i de relative enhedslønomkostninger kan dermed ses som et mål for, om der er betydelige ubalancer mellem realløn og produktivitet i de konkurrenceudsatte erhverv sammenlignet med de udenlandske. Sådanne ubalancer kan opstå som følge af de almindelige cykliske bevægelser i konjunkturerne.

Den økonomiske udvikling i Holland gennem de senere år tjener som eksempel herpå. I sidste halvdel af 1990'erne var den økonomiske vækst i Holland meget høj (3-4 pct. årligt) sammenlignet med fx euroområdet.³ Under højkonjunktoren faldt ledigheden kraftigt og kapacitetspresset i økonomien tiltog, *jf. figur 2a*. Det knaphedsbetingede pres på arbejdsmarkedet øgede lønstigningstakten og dermed omkostningerne pr. produceret enhed (enhedslønomkostningerne) relativt til udlandet, *jf. figur 2b*.

Kilde: OECD, *Economic Outlook 77 og 78*.

Den svækkede lønkonkurrenceevne blev afspejlet i tab af markedsandele, faldende beskæftigelse i de konkurrenceudsatte erhverv og stigende ledighed. Den markante afdæmpning af eksporten samt den internationale afmatning i perioden 2001-03 og svækkelsen af dollaren resulterede i en lavkonjunktur, der var betydeligt dybere end i fx euroområdet og Danmark.

Lønstigningstakten i Holland har efterfølgende været meget begrænset. I takt med den gradvise genopretning af lønkonkurrenceevnen vil eksporten på lidt længere sigt igen øges, og beskæftigelsen vil som følge heraf også stige, mens ledigheden falder tilbage til det oprindelige (strukturelle) niveau.

Danmark i 1970'erne og Tyskland i 1990'erne er også eksempler på lande, der har oplevet betydelige skævvridninger i lønkonkurrenceevnen med lav vækst til følge i en længerevarende periode.

³ Højkonjunktoren blev forstærket af en medcyklisk finanspolitisk lempelse.

Problemerne med ringe konkurrenceevne blev som i Holland skabt i perioder med overophedning og for kraftig økonomisk aktivitet sammenlignet med potentialet, hvilket øgede lønniveauet og forringede betalingsbalancen.

Overophedningen i Tyskland efter genforeningen bragte de tyske lønomkostninger op på et meget højt niveau sammenlignet med de øvrige europæiske lande. Efterfølgende var væksten i Tyskland lav og arbejdsløsheden stigende.

Det har gradvist presset lønniveauet ned, og den tyske lønkonkurrenceevne fremstår i dag efter de fleste vurderinger som god. Forbedringen af den tyske konkurrenceevne har været nødvendig. Den har imidlertid ikke været resultatet af en styrkeposition og gode rammevilkår men af en svag økonomisk udvikling og lav vækst med lave stigninger i levestandarden til følge.

Eksemplerne illustrerer, at udviklingen i de relative enhedslønomkostninger er udtryk for en tilpasningsmekanisme i økonomien, som gør, at løn og produktivitet følges ad på langt sigt. Det betyder samtidig, at der ikke kan knyttes nogen sammenhæng mellem lønkonkurrenceevnen for virksomheder under ét og økonomiens generelle sundhedstilstand. En forbedring af lønkonkurrenceevnen vil fx ikke nødvendigvis give anledning til – eller være udtryk for – en fremgang i velstanden, *jf. boks 1*.

Boks 1

Lønkonkurrenceevne, bytteforhold og velstand

At der ikke er en tæt eller positiv sammenhæng mellem lønkonkurrenceevnen og velstanden i et land kan illustreres ved at betragte en positiv såvel som en negativ hændelse for dansk økonomi.

En positiv hændelse kan fx være, at udlandet pludselig ønsker at købe væsentligt flere danske varer – og flere end der er kapacitet til at producere. Det vil betyde, at eksportpriserne presses op, og dermed at efterspørgsel og udbud bringes i balance. Konsekvensen kan være et bedre bytteforhold på længere sigt, hvilket er udtryk for en samlet velstandsforbedring i Danmark. Den gunstige prisudvikling for danske eksportvarer øger realindkomsterne og dermed forbrugsmulighederne. Det vil aflede stigende efterspørgsel, men da beskæftigelsen på længere sigt er bestemt af strukturerne på arbejdsmarkedet – dvs. udbudssiden – vil en af konsekvenserne være højere lønstigninger og forringelser af lønkonkurrenceevnen. Det samlede resultat er imidlertid positivt for velstanden.

En negativ hændelse kan fx være et varigt fald i efterspørgslen efter danske varer. Det vil på kort sigt øge ledigheden og dermed give anledning til lavere lønstigninger og styrket lønkonkurrenceevne. Det kan indebære en forringelse af bytteforholdet på lidt længere sigt. Styrkelsen af konkurrenceevnen bidrager efterfølgende til at genoprette beskæftigelsen.

Som nævnt er en forbedring af bytteforholdet isoleret set udtryk for en velstandsfremgang, selvom det kan ledsages af en forværring af lønkonkurrenceevnen. Det vil ofte afspejles i tab af eksportmarkedsandele opgjort i mængder, mens den værdimæssige eksportmarkedsandel er mindre følsom som følge af fremgangen i eksportpriserne relativt til importpriserne. Desuden er tab af mængdemæssige eksportmarkedsandele ikke nødvendigvis udtryk for forringet konkurrenceevne, men kan fx skyldes, at væksten i verdenshandlen udvikler sig kraftigere end væksten i de konkurrenceudsatte erhvervs kapacitet. Tab af markedsandele er ikke problematisk, så længe vækstpotentialet udnyttes, og betalingsbalancen ikke er på uholdbar kurs.

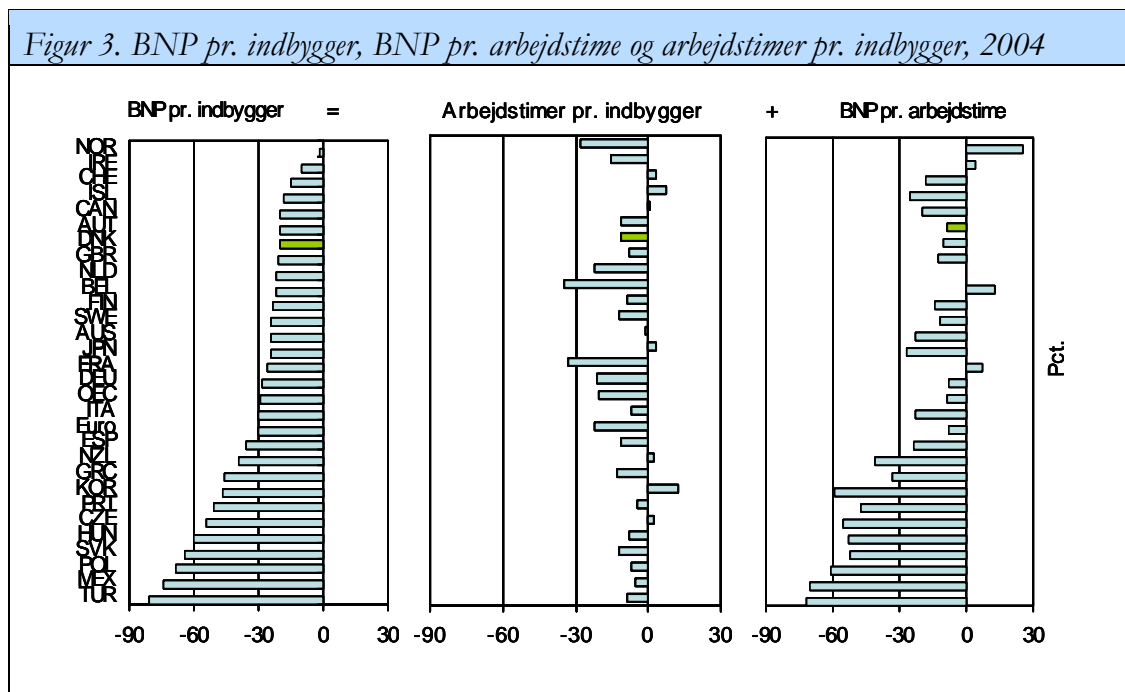
3. Konkurrencekraft og vækst i levestandard på længere sigt

Begrebet konkurrenceevne benyttes også som en samlebetegnelse for de overordnede rammevilkår, der vurderes at have betydning for et lands evne til at skabe velstandsfremgang på lang sigt, uden at der opstår økonomiske ubalancer. I Globaliseringsrådets arbejde anvendes betegnelsen konkurrencekraft for den langsigtede evne til at skabe holdbar økonomisk vækst.

En god og forbedret konkurrencekraft vil i den forstand hverken på kort eller længere sigt kunne måles som forbedringer af den traditionelle lønkonkurrenceevne. Det skyldes som nævnt ovenfor, at et højere niveau for viden, effektivitet og produktivitet vil slå igennem som højere levestandard, mens en forbedret konkurrenceevne kræver, at levestandarden i en periode gennem lav vækst og højere ledighed vokser mindre end potentialet.

Det endelige succeskriterium for konkurrencekraften er dermed grundlæggende et spørgsmål om at sikre holdbar økonomisk vækst målt ved BNP pr. indbygger. Danmark har gennem de seneste årtier fastholdt sin position som et af de rigeste lande målt ved BNP pr. indbygger.

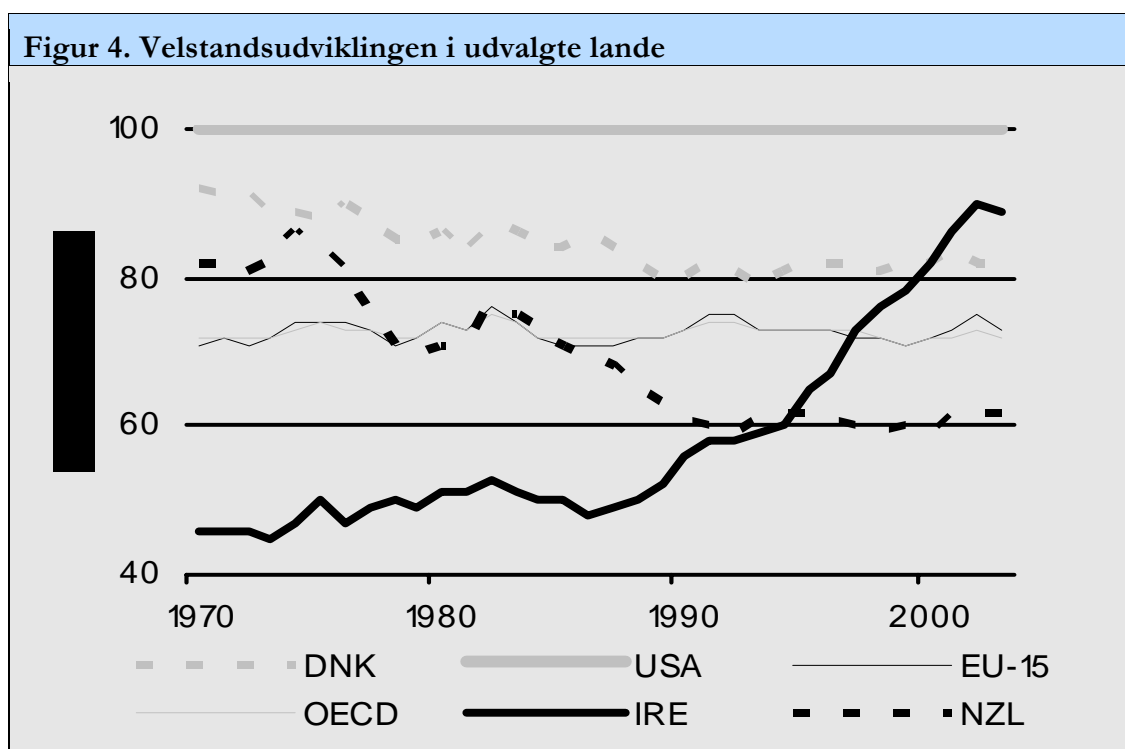
BNP pr. indbygger er definatorisk lig produktet af produktiviteten pr. arbejdstime og arbejdstimer pr. indbygger. Danmarks position, som et af de rigeste lande, skyldes primært en relativ høj produktivitet. Arbejdsindsatsen er derimod omtrent gennemsnitlig sammenlignet med andre lande. Det skyldes den lave gennemsnitlige arbejdstid pr. beskæftiget, mens en høj beskæftigelsesfrekvens trækker i modsat retning, jf. figur 3.

Anm.: Købekraftskorrigeret. USA er valgt som reference, og niveauerne er skaleret, således at USA har værdien nul. En negativ værdi betyder, at niveauet i det pågældende land ligger under det amerikanske. BNP pr. indbygger i Irland overvurderer det faktiske velstandsniveau i Irland med omkring 20 pct. Det skyldes, at en forholdsvis stor andel af den samlede erhvervs- og formueindkomst i Irland tilfalder udlændinge. Dette gælder ikke i nær samme omfang for de andre lande i figuren. Kilde: OECD STI Database, 2004

Det er dog ingen selvfølge, at Danmark i fremtiden kan fastholde et velstandsniveau blandt de højeste. Der er talrige eksempler på lande, der tidligere har været blandt de rigeste, men nu ligger et stykke nede i feltet. Det gælder fx Sverige, Tyskland og New Zealand, jf. figur 4. Der er derfor behov for et vedvarende fokus på, at Danmark bevæger sig i den rigtige retning.

Hvis Danmark og den danske model, som bl.a. er kendetegnet ved et højt niveau for skattefinansierede ydelser, skal bevare og styrke sin position målt på velstand (og sammenhængskraft) i forhold til andre lande, så er det centralt at sikre høj vækst i produktiviteten og en høj arbejdsindsats. Produktivitetsvæksten er den primære kilde til forøget økonomisk velstand, mens en forøget arbejdsindsats er den centrale betingelse for at kunne videreføre og udbygge den danske velfærdsmodel, samtidig med at beskatningen fastholdes eller sættes ned⁴.

Ann.: Købekraftskorrigeret. BNP pr. indbygger i Irland er reelt steget meget kraftigt i forhold til USA og andre vestlige lande, men figuren overvurderer størrelsesordenen af velstandsfremgangen i landet. Det skyldes, at omkring 20 pct. af den samlede erhvervs- og formueindkomst i Irland tilfalder udlændinge. Kilde: Groningen Growth and Development centre.

4. De væsentligste rammevilkår – konkurrencekraften

Forskelle i produktionen pr. arbejdstime (produktivitet) er en væsentlig årsag til variationen i BNP pr. indbygger på tværs af lande. Produktivitet handler om at udnytte arbejdskraften så effektivt som muligt. Jo højere effektiviteten er, jo højere vil aflønningen af arbejdskraften være. En effektiv udnyttelse af arbejdskraften afhænger af en lang række forhold.

⁴ Finansieringen af velfærdsydelserne afhænger snævert af beskæftigelse og arbejdsindsats, idet produktivetsfremskridt tilfalder både private og offentligt ansatte lønmodtagere samt overførselsmodtagere omtrent parallelt i kraft af overenskomster, lønforhandlinger og satsreguleringsloven. 7

Det er fx vigtigt at sikre den bedst mulige anvendelse af samfundets ressourcer. I den henseende spiller effektiviteten af markederne for varer, tjenester, arbejdskraft og kapital en afgørende rolle.

Fleksible konkurrenceudsatte markeder for varer, tjenester og kapital er desuden en væsentlig forudsætning for, at Danmark står godt rustet til at klare de omstillinger, der følger af globaliseringen og den teknologiske udvikling. Eksempelvis er det vigtigt med et fleksibelt arbejdsmarked, således at de folk, der mister arbejde, når virksomheder indskrænker eller lukker, hurtigt finder nyt job.

Endvidere er det vigtigt med en fortsat udbygning af arbejdsstyrkens kvalifikationer samt gode betingelser for forskning, innovation og vidensspredning og for at starte egen virksomhed.⁵ De generelle rammevilkår skal bidrage til, at det er lønsomt for virksomheder at producere, ansætte og investere i Danmark, og at folk vil bo, arbejde, spare op og uddanne sig i Danmark. Forhold som lov og orden, effektivitet i den offentlige sektor, håndhævelsen af konkurrencelovgivningen, reglerne for ansættelse, afskedigelse og dagpenge samt beskatningen af arbejdsindkomst er centrale elementer i den forbindelse.

Også forskelle i arbejdsindsatsen har betydning for variationen i niveauet for BNP pr. indbygger på tværs af lande. Flere forhold er afgørende for, hvor mange der arbejder, og hvor længe der arbejdes, herunder sociale og menneskelige værdier, normer og muligheder.

Økonomiske forhold påvirker også den enkeltes tilskyndelse til at arbejde og at arbejde mere. Tilskyndelsen til at arbejde skal derfor ses i sammenhæng med arbejdsmarkedspolitikken generelt, herunder overførselsindkomsterne, aktiveringsreglerne og rådighedsforpligtelsen i dagpenge- og kontanthjælpssystemet mv. samt incitamentet til tidlig tilbagetrækning.

Det kan have væsentlig betydning for arbejdsudbuddet, i hvilket omfang der er udviklet muligheder for pasning af børn, syge og ældre med langvarige helbredsproblemer, eller om disse opgaver varetages i familien. Uddannelsesindsatsen og infrastruktur har også betydning for arbejdsudbuddet og dets kvalitet.

Tilskyndelserne til at arbejde påvirkes også af beskatningen. En beskatning kan medføre u hensigtsmæssige forvriddinger med hensyn til både villigheden til at deltage på arbejdsmarkedet og til at yde en ekstra timeindsats. Indkomstbeskatningen kan desuden have betydning for incitamentet til at uddanne sig og til at bo i Danmark.

---

⁵ Forbedringer mht. uddannelse, forskning og innovation, produktkvalitet og rettidig levering osv. forbedrer virksomhedernes konkurrenceevne for et givent lønniveau. I lyset af de normale markedsmekanismer vil disse produktivetsforbedringer på længere sigt typisk føre til højere lønninger.

Disse virkninger af offentlige ydelser og skat må igen ikke forveksles med udviklingen i den traditionelle lønkonkurrence. Beskatningen af arbejdsindkomst og indirekte lønomkostninger for virksomheder vil i praksis på længere sigt blive båret af lønmodtagerne (og ikke virksomhederne), idet tilpasningen gennem virksomhedernes indtjening, markedsandelene og arbejdsløsheden betyder, at lønniveauet før skat vil følge den gennemsnitlige produktivitetsudvikling, jf. afsnit 2 ovenfor.

For eventuelle faktuelle spørgsmål: Fuldmægtig Mads Diness Jensen, Finansministeriet, tlf. 33 92 40 90.